

У домаћим медијима се о инциденту на палуби брода Мави Мармара није писало у мери коју тај догађај заслужује. Може бити стога што је реч о жестоком сукобу Израела и Турске, двеју држава са којима Србија има стабилне и пријатељске, али осетљиве односе. Како се у исто време ради о веома значајним савезницима САД, чију политику у нашем „региону“ [\[1\]](#) захваљујући домаћим спољнополитичким коментаторима не можемо ваљано ни да наслутимо, односно да је то догађај од великог значаја за прилике на широком географском простору, који обухвата и Балкан, сматрам за потребно да покушам да процес који је кулминирао у главо доба и на дебелом мору осветлим са становишта дела грађе коју сам о односима Израела и Турске последњих година прикупљао.

Порекло: од Крупе до Киркука

Слабљење савеза Израела и Турске, успостављеног током 1990-их са националистичком влашћу, логична је последица промене карактера унутрашње и спољне политике Турске од доласка исламистичке АКП на власт 2002. године. Турска је, комбинујући реалполитку, залагање за либерални инситуционализам, европске интеграције, национализам и исламизам, како где и како кад али увек крајње прагматично [\[2\]](#), на међународном плану еволуирала од прворазредне али пасивне до прворазредне и експанзивне регионалне силе која до крајности користи своја геостратешка и геоенергетска преимућства. Користећи се значајем у НАТО савезу и за НАТО савез Турска је максимално експлоатисала унутрашњу напетост сложенице „евроатланске интеграције“: немоћ Европе да је упркос инсиситирању САД интегрише у ЕУ зарад „атланског“ она је вешто користила да, градећи се увређеном али упркос томе кооперативном, зарад стабилизације несређених прилика шири утицај у областима некадашњег царства. Томе је на руку ишло опадање америчког утицаја услед политичких и моралних неуспеха у Авганистану, Ираку, у иранском нуклеарном и палестинском националном питању, у грузијском рату и глобалној економској кризи коју је изазвао крах њујоршке берзе.

Реагујући на процес фактичког осамостаљивања ирачког Курдистана који је врхунац досегао предлогом поделе Ирака по босанском моделу [\[3\]](#) Турска је успоставила, и продубљује пријатељске односе са Сиријом и Ираном.

[\[4\]](#)

Три државе у којима живе Курди жељни независности чине све да спрече стварање курског Пијемонта. На другој страни, на Балкану, по сличном моделу направила је два

троугла: Истамбул-Сарајево-Београд и Истамбул-Сарајево-Загреб у којима Република Српска фигурира на месту Курдистана. Начињен је и заокрет од 180 степени у односу према Русији што се на спољнополитичком нивоу огледа у сарадњи у кавкаско-прикаспијским регионалним питањима, какво је нпр. питање Нагорно Карабаха, где је Турска спонзор Азербејџана, а Русија Јерменије. У свим случајевима политичку и енергетску сарадњу прати, уколико јој већ није претходио, снажан економски продор.

Та политика ширења утицаја, коју називају „неоотоманском“ а турски званичници „политиком нула проблема са комшијама“, постала је насртљивија доласком Барака Обама. Ако су Џорџ Буш и његови конзервативци били исувише тврди, неостељиви и доктринарни у блискоисточној политици, онда су Барак Обама и његови либерали у једнакој мери меки, неодлучни и не мање доктринарни. Обама у Авганистану ни по цену даљег исцрпљивања већ исцрпљених САД те даљег слабљења кохезије НАТО савеза не може да добије рат нити да успостави мир. Недавно објављено откриће богатих залиха руда драгоцених елемената само ће погоршати ситуацију: вође талибана сада имају и зарад чега материјалног да се бију. Немоћан је према Ирану: пропустио је прилику да интервенише када се режим љуљао, озбиљне санкције није успео да уведе, Ахмединеџад наставља нуклеарни програм чинићи га предметом подсмеха. Упркос већини коју је на изборима остварила групација противна Сирији није предупредио пребегавање Друза и формирање владе у којој главну реч има Хесболах. Претпоставка да учешће у политичком животу оружане покрете претвара у цивилне политичке партије показала се погрешном. Суделовање у институцијама система, као и пре државног удара маја 2008. и споразума у Дохи, не спречава Хесболах да мимо регуларне војске Либана, коју Обама материјално помаже, држи властите оружане снаге које се снабдевају из Ирана и Сирије. Није се, дакле, супротставио успостављању сиријског *de facto* протектората над Либаном иако заузврат није добио ништа јер Асада није успео да одвоји од Ирана. Не може бити јаснијег примера прихватања такве ситуације од недавног пријема либанског премијера Харирија у Вашингтону.

Таквим резултатима он слаби савезничку осовину Ријад-Аман-Каиро, не мање него што је слаби покушајем да решењем израелско-палестинског питања из арапских послова потисне Иран: резултата нема и опште је уверење да га неће ни бити. Арапе и муслимане фрустрира његова немоћ да Израелу, поред свих бучних свађа и наваљивања, наметне било шта опипљиво. Израелце фрустрира његово неразумевање суштине сукоба и политика наметања коју, с тим у складу, води. Резултат је, противно намерама, даљи губитак угледа САД на Блиском истоку. Може бити да је ничим прикривано јачање утицаја Турске од Балкана до Авганистана те од Кавказа до Мосула било део координисане политике [\[5\]](#), али реалативно неуспешна посета Ердогана Вашингтону децембра прошле године, повлачење амбасадора на консултације због резолуције Конгреса о геноциду над Јерменима у марту и, коначно, афера Мави Мармара јуна ове године јасно указују да је таква координација, ако је било, постала или нефункционална или непостојећа у подручју Блиског истока.

На то је, свакако, утицала промена односа снага у области Црног мора до које је дошло украјинским одустајањем од НАТО амбиција, договором о статусу црноморске флоте, кризом ЕУ изазваном грчким финансијским колапсом и срећном околношћу да је Турска, као несталан члан, у Савету безбедности. Талентованом политичару Ердогану, за разлику од неких, одмах је било јасно да је време ширења Уније завршено и да пријема Турске за дуже време не може бити. Ослобођен притисака и обзира на тој страни он је, након што је крајем априла формализовао продор у Србији [6] пожурio да на нови ниво подигне односе са Русијом. Турска је угостила руског председника Медведева, који је потписао низ стратешких уговора у погледу рута преноса прикаспijsког гаса ка Европи и нафте мимо Босфора те изградње нуклеарних централа.

[7]

Пре тога руски председник је посетио Турској пријатељску Сирију где је потписивањем низа уговора о војној, инвестиционој, економској и, чини се, нуклеарној сарадњи

[8]

поништио ефекте санкција које јој је продужио разочарани амерички председник.

Осокољена повољним развојем прилика Турска је проценила да је дошло време се отворено наметне као партнер у решавању централних блискоисточних питања. Када је након многих убеђивања и уступака Обама напoкон добио сагласност Кине и Русије за увођење новог круга санкција Ирану интервенисала је Турска. Седамнастог маја премијер Ердоган, бразилски председник Лула да Силва и ирански председник Ахмединеџад потписали су у Техерану уговор о замени дела иранског нискообогашеног уранијума за готове шипке уранијумског горива. Посредник у послу била би Турска. Преузимањем улоге у трансферу обогашеног уранијума за гориво, којег је Иран годину дана раније ускратио Русији, Турска је поново и на велика врата ушла у арену светских послова: постала је непосредни учесник у иранском нуклеарном питању. Тридесет и првог маја догодио се инцидент са пацифистичко-хуманитарном флотилом. Сасвим у складу са својим политичким методом - да један квалитативни искорак, док се Власи не сете, подржи другим не мање значајним – Ердоган је изазвао кризу провокацијом која се претворила у трагедију. Иза афере Мави Мармара крије се самоувереност и спремност на ризик. Одлике снажних држава.

Целокупан контекст развоја прилика у региону и чињеница да Турска није покушала да спречи своје хуманитарце и мировњаке да покушајем пробоја поморске блокаде испровоцирају израелску реакцију [9], као и изјаве турског премијера Ердогана и министра иностраних послова Давутоглуа дате по инциденту, говоре да је реч о смишљеној провокацији иза које стоје добро промишљене варијанте и планови за максимизирање користи од каквог год могућег исхода.

Не служити уз фалафел!

Задивљујућа је и за сваки науч вештина којом је Турска постала учесник у арапско-израелском и израелско-палестинском сукобу.

Стратешка сарадња Турске и Израела, продубљивана упркос повременим отвореним неслагањима у односу према палестинском питању, почела је да се крњи доласком исламистичке АКП на власт крајем 2002. године. Према веома значајне промене у стратешком окружењу не треба да буду изгубљене из вида, сукоб Турске и Израела у основи произилази из исламистичког карактера власти у Истанбулу. Стратешка сарадња с Израелом је непопуларна у изборној бази владајуће АКП, насупрот генералима те њима блиским круговима кемалистичке секуларне идеологије који су ту сарадњу успоставили, притом је контрапродуктивна у важећој спољнополитичкој концепцији Турске.

Испрва је сарадња у свим областима – војној, научној, технолошкој, економској, културној, туристичкој – настављена као да до промене у идеологији турске владе није дошло. Проблеми су почели да се јављају због односа Турске према Хамасу, којег подржавају Сирија и Иран. Први озбиљан недипломатски испад премијера Ердогана изречен је марта 2004. године поводом „циљаног убиства“ духовног и политичког вође покрета Шеика ал Јасина, када је оценио да је реч о „терористичком акту“. Два месеца касније рекао је да Израел у области Газе проводи „државни тероризам“. Разлога за незадовољство дао је и Израел. Током 2005. године Турска је негодовала због покушаја Израелаца да се у време када су идеје о подели Ирака добиле на популарности увуку у ирачки Курдистан. Израел се повукао.

До првих озбиљнијих несугласица је дошло након победе Хамаса на изборима јануара 2006. године када је Ердоган, упркос политици три услова (да Хамас призна раније уговоре ПЛО и Израела, одрекне се доктрине уништења Израела и тероризма као метода) [\[10\]](#) изјавио да се воља палестинског народа мора поштовати, да би половином фебруара турски званичници примили у седишту владајућег АКП представнике Хамаса, предвођених председавајућим политбироа Халидом Мешалом. Вероватно је да су протести Израела и САД који су том чину уследили утицали да током жестоке израелске акције у Гази и Другог либанског рата у лето 2006. године званична Турска заузме веома критички, али умерен став. Преко Дамска је покушала да утиче на смиривање ситуације, послала је инжењерију у мултинационалне снаге које су стациониране на југу Либана; за то време улице Истанбула и турских градова биле су окупирани антиизраелским демонстрацијама. Јуна 2007. године, након што је успешно пребродило

кризу око избора Абдулаха Гула за председника, која је мирисала на војни удар, Ердоган је поново заоштрио односе са Израелом подржавши Хамасово насилно преузимање власти у области Газе.

Током 2008. године он је, уз невољну америчку сагласност, посредовао у индиректним преговорима Сирије и Израела доводећи их за шест месеци у близину тачке у којој се прелази на директно решавање најзначајнијих питања: границе, безбедности, поделе водних ресурса и другог дела пакета, решавања сиријско-америчких односа. Избијањем рата у Гази 27. децембра ти су преговори прекинути. Фрустрирани турски медијатор, који је све то доживео као личну увреду, кренуо је да жестоко осуђује Израел. Да је ствар озбиљна могло је да се види и по томе што су, поред више-мање уобичајених демонстрација пред израелским представништвима, турске општине о свом трошку постављале билборде са порукама осуде Израела, а министарство образовања је, у почаст жртава у Гази, прогласило минут ћутања у свим школама. Тиме је Турска будућем домаћину у Белој кући најјасније ставила до знања да не намерава да буде активни учесник само арапско-израелског, већ и израелско-палестинског сукоба.

Начин на који је Ердоган нову компоненту спољне полтике сумирао јесте, једноставно, брилијантан. Он је изјавио да Израел треба да понесе кривицу за прекид примирја јер није поштовао одредбе које се односе на проток робе у Газу, што је мања ствар од става да Хамас мора да има улогу у Палестинским политичким пословима те да сви „треба да поштују изборе за власт у Палестинској самоуправној власти.“ Тиме је Турска још једном, јавно и у тренутку кризе која је снажно тресла веома далеко од епицентра, пренебрегла три услова које су Хамасу за укључење у блискоисточни процес поставили Израел, САД и кључни НАТО савезници. Као да то није довољно, рекао је да он није против израелског народа, већ је „против његовог политичког вођства и оних који подржавају варварско убијање“. [\[11\]](#) Тиме је још једном заслужио одобравање и наклоност арапске чаршије.

Будући да је Израел опрезно ћутао, Ердоган је одлучио да профитира до последњег гроша. Искористивши формалну могућност коју му је пружио водитељ панела у Давосу, он је израелском председнику и дојену светске дипломатије Шимону Пересу у лице сасуо да „ви веома добро знате како се убија“ и демонстративно напустио позорницу. Перес је опрезно али индикативно прокоментарисао да је Турска важна земља на Блиском истоку и у свету те да је звао Ердогана констатујући да „ову ствар не видим као личну“ док је Ердоган, којег је на аеродрому раздрагана гомила сачекала као хероја, у једнако јасној изјави рекао: „Моја одговорност је да штитим част турског народа.“ [\[12\]](#) Следећих дана Ердоган је инсистирао да настави посредовање са Сиријом, али му је посредством објављених мишљења израелских експерата за спољну политику, будући да је то било време непосредно по изборима за Кнесет, одговорено да Израел нема вере

да је Турска непристрасан посредник. Као да ништа није било речено он је отворио још једну карту рекавши да „његова влада остаје одлучна да посредује у мировном договору између Израела и Палестинаца“. Страсти су се постепено стишале и настало је одређено затишје, како због штета које је требало ублажити, тако због дуготрајног процеса формирања друге Нетанјахуове владе и локалних избора у Турској. Сукоб је био заглађен, али не изглађен. Редовни дипломатски и војни контакти су настављени, али високи званичници се више нису састајали.

Априла месеца Турска је одржала прву заједничку војну вежбу са Сиријом и наставила да хапси високе официре под оптужбом за заверу против демократски изабране владе. Израел је одговорио отезањем са испоруком одавно наручених беспилотних летелица. Следећа криза избила је у октобру. Турска је подржала и поздравила Голдстонове комисије о ратним злочинима у Гази којег је Израел одлучно одбацио, затим се опором обратила поводом палестинских нереда у Јерусалиму који су избили због израелских планова градње у једном од арапских квартова и гласина да су Јевреји окупирали Ал Аксу с намером да на њеним темељима обнове свој давно срушени храм. Та ствар се није ваљано ни стишала а Турска је 11-ог затражила да у вежби „Анатолски орао“, редовно одржаваној од 2001. године, због „осетљивости због Газе, источног Јерусалима и џамије Ал Акса“ ућешћа не узме израелска авијација што је довело до отказивања САД и Италије. То је био турски одговор на одбијање Јерусалима да министру иностраних дела Давутоглуу омогући да у област Газе уђе из Израела, због чега је посета од које се много очекивало отказана. Али то је био тек почетак. 13-ог је у Дамаску одржан састанак новоуспостављеног „Високог турско-сиријског савета за стратешку сарадњу“ у чијем је раду учествовало десет турских министара превођених Давутоглуом. Потписано је четрдесетак договора са кратким роком имплементације и договорена још једна, знатно обимнија заједничка војна вежба. Истовремено је на турској телевизији емитована драма у којој су израелски војници приказани као садистичке убице деце и нејачи. Амбасадор у Истанбулу уложио је оштар протест а премијер Нетанјаху је изјавио да Турску не сматра поштеним посредником, па је стога не жели у преговорима са Сиријом. Ердоган је на то изнео бесмислену али запаљиву оптужбу да је израелски министар иностраних дела Авигор Либерман претио да ће Израел против Газе да употреби нуклеарно оружје, док је за иранског председника Ахмединеџада, који рутински одриче постојање холокауста и прети уништењем Израела, рекао да „нема сумње да је он наш пријатељ.“

До извесног смиревања ситуације дошло је у новембру и децембру, када је на питању замрзавања изградње насеља на Западној обали (Јудеји и Самарији) и у источном делу Јерусалима, које је Махмуд Абас уз арапску подршку поставио као услов за почетак посредованих преговора са Нетанјахуом, америчко-израелско савезништво улазило у озбиљну кризу. Израелски медији су пропустили да посвете већу пажњу Ердогановој изјави да су израелски злочини у Гази већи од оних за које се говори да су учињени у Дарфуру те да „Није могуће да неко ко припада муслиманској вери почини геноцид.“ [\[13\]](#)

. У Истанбул се са намером да смири ситуацију и поради на питању десет беспилотних летелица које Израел никако није испоручивао, запутио лабуристички министар Бинјамин „Фуад“ Бен Елијезер, човек са добрим везама у тамошњем министарству одбране и војсци. Шимон Перес се на конференцији о клими у Копенхагену састао са председником Абдулахом Гулом, обојица су дали изјаве помирљивог тона, док је за јануар најављена посета министра одбране, такође лабуристе, Ехуда Барака. Турска није бурно реаговала на поновљене изјаве Нетанјахуа и Либермана да је, колико год Сирија то захтевала, Турска неприхватљива као посредник. Посао да изгледе односе са Турском преузели су лабуристи који су их, уосталом, уздигли до нивоа стратешких.

Мир у тешко нарушеном браку је, како већ бива, кратко трајао. Једанаестог јануара 2010. Ердоган је искористио састанак са либанским премијером Саадом Хариријем да још једном жестоко удари по Израелу и његовим виталним интересима. Оптужио га је за непропорционалну употребу силе, за крађу воде, описао као опасност светском миру и као да све то није довољно, позвао оне које упозоравају Иран због нуклеарног оружја да то исто учине и са Израелом. Коначно, коментаришући погибију ракетног одељења Палестинског исламског цихада у Гази, затеченог како наоружава лансер, упитао је Израел: „Какво сте оправдање за то смислили?“ [\[14\]](#) Јерусалим је реаговао истог дана. Помоћник израелског министра иностраних дела Ами Ајалон позвао је турског амбасадора да би му уручио демарш због начина на који су у серији „Долина вукова“, у продукцији турске државне телевизије чији је шеф високи функционер владајуће АКП, приказани израелски обавештајци и дипломате: крволочне убице које отимају муслиманску децу да би их конвертовали у јудаизам. Пред камерама израелске државне телевизије амбасадор је најпре морао да чека у ходнику да би, у соби којом је доминирала израелска застава, био поседнут на софу знатну нижу од домаћинове столице. Томе је следила званична изјава министарства да је „Турска последња (земља) која би требало да моралу учи Израел и IDF.“

[\[15\]](#)

Нетанјаху је додао да су растуће турске везе са Ираном и Сиријом забрињавајуће те да је одлука да се позове турски амбасадор била његова и Либерманова, али се из близине његовог кабинета могло дознати да је понижавање изведено без његовог знања и одобрења. Ајалон је на крају упутио јавно извињење.

Скандал је очигледно био учињен слободнијом интерпретацијом инструкција које је министар Либерман дао дипломатама на редовној годишњој конференцији, према којима треба агресивније да бране част државе. Постоје информације да је до свега дошло и због жеље Либермана да минира политику помирљивости и нереаговања на турске провокације коју су у влади носили лабуристички министри, дакле и посету министра одбране Барака. Ако му је то био циљ, делимично је успео. Ердоган, који је од формирања израелске владе марта 2009. одбијао да прича са Нетанјахуом и Либерманом, најавио је да неће примити ни Барака. Тако је и било. Барак је разговарао са колегом Гонулом и чак три и по сата са Давутоглуом, али лица Ергоданова видео

Пише: Сениша Стефановић
субота, 19 јун 2010 07:51

није. Утисак којег је путујући уз израелску делегацију стекао коментатор левичарског Хаарец-а је да повратка на старе дане пуне сарадње бити неће, као ни до скора редовних заједничких војних вежби. Можда најбољу оцену прилика дао је министар Гонул: „Докле год имамо исте интересе радимо на томе да решимо заједничке проблеме. Ми смо такође савезници, ми смо стратешки савезници докле год нас наши интереси на то присиљавају.“ [\[16\]](#)

Иако би се могао стећи такав утисак, тон овој рунди сукоба ипак није дало пословично шкрипање песка у зупчаницима израелске владе већ захтев Анкаре да, уколико Израел жели да му у посету поново дође висока турска делегација, не само олакша блокаду према Гази, већ и да у мировни процес укључи и Хамас. Такав захтев Израел није, са много разлога принципијелних у унутрашњој и спољној политици, био у стању да испуни. Ти захтеви, заједно са упорношћу да се настави посредовање у преговорима са Сиријом (на томе, кажу, инсистира Дамаск, не Анкара) постали су константа у односима Израела и Турске па је стога сасвим логично да су протоком времена постајали све теже бремене.

Када је почетком марта због резолуције америчког конгреса о геноциду на Јерменима на консултације повучен турски амбасадор могло је да се дозна да Турци том приликом нису добили до тада традиционалну подршку израелских лобиста. Ердоган није дуго ћутао. Реагујући на објављивање израелске листе националног наслеђа он је, јавно декламујући исламистичко схватање историје земље Канан, изјавио да Ал Акса, Пећина патијарха и Рахелин гроб нису никада били и неће никада бити јеврејска, већ исламска места. Званични Израел је ћутао, у штампи није било коментара. Чини се да је то додатно потакло Ердогана који је месец дана касније изазвао нову ескалацију. Осим што је изјавио да ће Турска притећи у помоћ муслиманима у сваком делу света рекао је да она неће остати неосетљива према исламском Јерусалиму, да је ситуација у Гази нехумана те да Турска не може индиферентно да гледа убијање деце у Гази. Министарство у Јерусалиму му је одговорило да види да се води политика интеграције у муслимански свет на штету Израела, те да би му било паметно, када већ говори о Гази, да буде исто толико забринут и за децу у Пакистану и Ираку коју убијају терористи. Пар дана касније, пред одлазак на конференцију о нуклерној контроли и разоружању Ердоган је рекао да је Израел највећа претња блискоисточном миру, критиковао га због непотписивања споразума о неширењу нуклеарне технологије и рекао да Израел не треба да буде изузет од међународне контроле нуклеарних постројења. Нетанјаху је од пута одустао у последњи час.

Као што се из овог прегледа може видети турска политика сукоба са Израелом фокусирана је у три тачке. Прва тачка је посредовање у миру са Сиријом, којег Нетанјахуова влада не жели. Када би Нетанјаху имао воље да преговара са Сиријом, а нема је, изборна база и састав коалиције му не дају снагу потребну за преговоре на два

колосека. [17] Друга тачка је подизање блокаде Газе и укључивање Хамаса у политички и преговарачки процес. Тешко је замислити која би израелска влада могла то да прихвати, имајући у виду да је питање националног јединства Палестинаца и међународно прихватљива основа тог јединства формула на којој ради Египат, који је након многих неуспеха био присиљен да уведе строге мере против шверца у Газу. Трећа тачка је питање израелског нуклеарног статуса и могућег арсенала. Ердоган је успео да то питање повеже са иранским нуклеарним проблемом, проблематизујући прво и релативизујући друго, узурпиривши притом од Египта првенство и заслуге за деценијско инсистирање на политици Блиског истока без нуклеарног оружја.

Филигрански филџан са Капали чаршије

Користећи се инцидентом у коме су погинула деветорица хуманитарца и пацифиста који не беже када груну шок бомбе и немају страха да се сукобе са елитним поморским командосима елитне светске војске [18] Ердоган је у питање је довео примену египатско-израелског мировног уговора и из њега проистичућих обавеза

[19]

избегавши да попут Ирана, Сирије или Хесболаха на питању Газе и власти Хамаса над њом у питање доводи уговор сам.

Турска је учила слепу тачку израелско-палестинског мировног процеса, садржану још у споразуму Бегин-Садат из Кемп Дејвида: претпоставку јединствене палестинске аутономне (од 2002. претпостављене државне) власти. У потписаним уговорима Осло процеса, који су правна основа постојања Палестинске аутономије, палестинску страну заступа Палестинска ослободилачка организација, ПЛО. Турска је учила још једну значајну тачку, постојање невеликог али веома значајног уговора којег су, с намером да се ојача позиција Махмуда Абаса, потписали Израел и Палестинска самоуправна власт.

Када је Ариел Шарон повукао насељенике и војску из Газе поставило се питање контроле граничних прелаза, будући да их је до тада контролисао Израел. Решење је, на инсистирање Кондолизе Рајс, нађено у облику Agreement on Movement and Access and Agreed Principles for Rafah Crossing потписаног 15. новембра 2005. између Израела и Палестинске самоуправне власти уз посредовање Кондолизе Рајс, Хавијера Солане и Џејмса Волфенсона [20]. Детаљно су дефинисани гранични прелази, потребна обука, опрема, размена информација, обавеза ПА да „спречи пролаз оружја и експлозива преко прелаза Рафа“ и надзор треће стране, ЕУ, али само за прелазе Карни и Рафа. За луку у Гази речено је да ће Израел „предузети (мере) да увери донаторе да се неће мешати у рад луке. Стране ће успоставити тространу комисију под вођством САД да би развили

(мере за) безбедност и остале релевантне договоре пре отварања луке. Модел треће стране који ће бити примењен у Рафи обезбедиће основе за рад“, док је за аеродром у Гази речено да ће „преговори бити настављени у претметима договора о безбедности, изградњи и раду“.

Како ПЛО није потписао тај уговор, већ Палестинска самоуправна власт, логично је да се поставља питање ко је та власт, односно спора Хамаса и ПЛО који се до крајности заострио ударом у Гази. Инсиситирањем да се Хамас, зато што је добио већину на изборима, укључи у преговарачки процес као легитиман у Палестинској самоуправној власти и подршком режиму Хамаса у Гази Турска се увлачила у палестински државотворни процес. Гурнувши ногу у врата Турска је трима државама, САД, Египту и Израелу у изглед ставила могућност да она, као демократска и сунитска савезница [\[21\]](#), преузме улогу покривитеља Хамаса у односу према Израелу и ПЛО уместо Сирије под војном управом мањинских Алавита познатом, између осталог, по вољи да против Израела до века ратује користећи се овом или оном палестинском групацијом и уместо шиитског Ирана непомирљиве антиизраелске идеологије који је у томе подржава.

Цена? Права ситница. Да постане акционар у палестинском мировном трусту уносећи у њега као почетни капитал свој модел исламизма и утицај на Хамас, који је национална подружница египатског Муслиманског братства. За Египат, који исламисте сузбија продужавањем режима ванредног стања и не успева да Хамас приволи националном јединству са секуларном ПЛО цена је превисока, јер је по режим дестабилишућа. За Израел је астрономска, јер угрожава Египат и функционалност мировног уговора из 1979, отвара могућност да Хамас завлада и Западном обалом са несагледивим безбедносним последицама те у кућу уводи силу чију снагу познаје, јер јој је придонео, а у намере подозрева.

Према свему судећи ни САД ни Израел ни Египат, нису размели да је у питању био an offer you can't refuse. Запловила је лађа из Стамбола. Иако Турска нема формални основ да се гура у питање копнених прелаза ефекат инцидента је у том питању испао веома значајан: Турска није само дала подршку Хамасу, већ је натерала Египат да политку строге блокаде Рафе моментално замени отварањем прелаза на неодређено време. То је за Мубарака тежак ударац. Знатно важнија од тога, јер Мубарак може и вероватно је да ће да се предомисли чим нађе згодну прилику, јесте чињеница да је показала јасну намеру да инсиситира на ономе у чему формалних препрека нема. Турска намерава да се наметне не само као чинилац у питању изградње луке, већ и у надзору њеног рада: параграфом споразума који се на то односи није дефинисано ко ће да назире, већ како и по којем моделу.

Акција Мави Мармара је, нема никакве сумње, бравура. Све честитке.

Кахва и рахат локум

Последице инцидента у ономе што се зове јавна дипломатија фокусиране су у две тачке: захтев за истрагом и тражење новог, мултилатералног механизма контроле протока роба у област Газе. Док у другом постоји сагласност САД, ЕУ, Египта и Израела у првом се разбуктала нова свађа. Турска захтева истрагу под окриљем УН према предлогу генералног секретара: да је воде Новозеланђани уз учешће Израела и Турске. Алергичан на истраге УН, Израел је решењем премијера оформио домаћу комисију. Турска захтева извињење, кажњавање одговорних и материјалну компензацију породицама погинулих. Израел преко полунезависних института узвраћа предочавајући да је комплетна грађа са хард дискова и камера у његовом поседу, па тако и докази о Ердогановој директној умешаности у организовање необичних пацифиста.

Терет контроле штете, утишавања реторике и изналажења компромиса пао је на САД које су, оставивши Турску да у Савету безбедности гласа против, уз подршку Русије и Кине прогурале испрану, али ипак резолуцију о новом кругу санкција Ирану. Поред тог пораза, Турској у корист не иде ни процес преиспитивања, неретко обојен скептицизмом, стратешког савезништва у америчкој јавности: није ли Турска 2003. године спречила улазак америчких трупа у Ирак са севера, шта у ствари значе сви ти уговори са Русијом, мешање на страни Ирана, шта то Турска у ствари жели и шта ради? Да ли због таквог савезника треба изнуђивати уступке од Израела? Да ли ти уступци угрожавају савезнике, у првом реду Египат? Право питање је следеће: које тачно уступке Турска жели да изнуди од САД и преко САД од Египта и Израела, односно чиме би се за ову прилику задовољила?

Ирански брод натоварен различитом хуманитарном и грађевинском робом заплочио је према Гази. Пред Бараком Обамом и његовим тимом је нови и далекосежан блискоисточни изазов. Да видимо шта уме.

---

[1] Не знам да ли су читаоци приметили да су од проласка америчког потпредседника Бајдена кроз Београд за Приштину „ранија СФРЈ” и „екс-Ју” изузев Словеније некако постали „регион”. Упоредо је кренуло вербално такмичење за „регионални” лидерлук у

разним областима у које су се високи званичници појединих „државна региона” (најпре на мала врата, затим и на главну капију, међу њима се нашао и парламентарна творевина „Косово”), већ према индивидуалним склоностима ка спорту, срчано укључили.

[2] Амбасадор Дарко Танковић, професор Универзитета у Београду, је на недавном предавању у Институту за европске студије специфичан став туских саговорника, дипломата и других, о спољнополитичком деловању своје државе назвао „кетмански”.

[3] О томе је вођена веома занимљива дебата у америчким стручним круговима. Примери против и за поделу: Anthony H. Cordesman, *Pandora's Box: Iraqi Federalism, Separatism, "Hard" Partitioning, and US Policy. Working Draft*, Center for Strategic and International Studies, Washinton DC, 2007 и Joseph Edward P., O'Hanlon Michael E., *The Case for Soft Partition in Iraq, Saban Center for Middle East Studies at Brookings Institution Analysis Paper*, no 12, June 2007.
http://www.brookings.edu /fp /saban /analysis/june2007iraq_partition.htm

[4] Турска и Иран потписали су 2004. године уговор о сарадњи у области безбедности у коме је водећа курска политичка и паравојна снага ПКК дефинисана као терористичка организација. Сарадња са Сиријом добија на замаху од посете Башара ал Асада 2005. године. Поред заједничког интереса у курдском питању, Асад је тражио начина да пробије изолацију коју му је наметнуо Буш.

[5] Прву блискоисточну посету и говор Обама је одржао 7. априла 2009. у Истанбулу. У децембру је Ердоган боравио у Вашингтону.

[6] Та-дић је оце-нио да су би-ла-те-рал-ни од-но-си Ср-би-је и Тур-ске на нај-ви-шем ни-воу у исто-ри-ји и ис-та-као да две зе-мље у обла-сти еко-но-ми-је има-ју стра-те-шке пла-но-ве. Он се на-да да ће Ср-би-ја и Тур-ска би-ти у ста-њу да за-јед-но из-гра-де пут од Бе-о-гра-да до Цр-не Го-ре, ко-ји ће про-ћи кроз Сан-џак и Ср-би-ју, пре-ко Ви-ше-гра-да, и та-ко је по-ве-за-ти с БиХ. „Ду-бо-ко сам уве-рен да би је-дан та-кав пут имао сим-бо-лич-ки, а не са-мо еко-ном-ски и раз-вој-ни зна-чај”, на-гла-сио је Та-дић. Истанбулска декларација

Рецепт Мави Мармара: састојци, историја, укус

Пише: Сениша Стефановић
субота, 19 јун 2010 07:51

,
Политика
Online

,
25/04/2010

<http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Istanbulska-160;deklaracija.sr.html>

О економској, развојној и политичкој штетности овакве политике сам већ писао Сениша Стефановић, Танка црна линија,
НСПМ

, 25/12/2009

<http://www.nspm.rs/politicki-zivot/tanka-crna-linija.html?alphabet=>

а у прилог ми иде и интервју Муамер Зукорлић, Србију не осећам као свој дом,
НСПМ

, 03/06/2010

<http://www.nspm.rs/prenosimo/srbiju-ne-osecam-kao-svoj-dom.html?alphabet=>

О мудрости политике која пристаје, штавише, ослања се на увлачење Турске на слаб и испарцелисан Балкан не вреди много говорити. Чини се да људи који воде такву политику никада нису чули за Јована Кантакузина.

[7] Русија и Турска – Велика енергетска погодба?, *Стратфор*, 21. мај 2010. <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/rusija-i-turska-velika-energetska-pogodba-q.html?alphabet=>

„Руски председник Димитриј Медведев посетио је Турску 11-12. маја, и том приликом потписао уговоре за пројекте у вредности од 25 милијарди долара - углавном у оквиру енергетског сектора, укључујући и велику обавезу изградње 20 милијарди долара вредне и 4800 гигавата снажне нуклеарне електране.“

[8] Phil Sands, Russia relieves Syria's stumbling economy, *The National*, May 17. 2010,

[http://www.thenational.ae/apps/pbcs.dll/article?AID=
/20100518/FOREIGN/705179866/1011](http://www.thenational.ae/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100518/FOREIGN/705179866/1011)

[9] Акција је настављена упркос свим упозорењима да пробој блокаде неће бити дозвољен и понуди да се роба прекрца у израелској луци Ашдод.

[10] О томе сам детаљно писао у чланку Siniša Stefanović, O nevoljama prve palestinske islamističke vlade, NSPM, 27.04.06, http://starisajt.nspm.rs/koment2006/2006_sstef_hamas1.htm

[11] Erdogan: Israel broke 6-month truce, *Jerusalem Post Online Edition*, Jan. 25, 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1232643740818&page=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

[12] Peres: Erdogan spat 'nothing personal', *Jerusalem Post Online Edition*, Jan. 29, 2009

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1233050211059&page=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

[13] Turkey PM: Israel war crimes worse than Sudan, *Ha'aretz Online*, Nov. 08. 2009, http://www.haaretz.com/hasen/spage_s/1126694.html

. Нешто другачији превод дат је у Joost Langedijk, Are Muslims better people?,

Hurriet

Daily

News

&

Economic

Review

, Nov. 11, 2009,

www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=are-muslims-better-people-2009-11-11

„Муслиман никада не може да почини геноцид“

[14] Реченица је на енглески преведена као "What is your excuse this time?" Diplomatic demarche, *Jerusalem Post Online Edition*, Jan. 12. 2010. <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1263147876020&page=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

Пише: Синиша Стефановић
субота, 19 јун 2010 07:51

---

[15] Fulya Oyerkan, Round II of Davos skirmish between Israel, Turkey, *HurrietDailyNews & Economic Review*, January 12, 2010

www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=round-ii-of-davos-skirmish-2010-01-12

[16] "As long as we have the same interests, we work together, to fix the common problems. Also we are allies, we are strategic allies as long as our interests force us to be so," Amos Harel, Barak lauds Turkey visit as successful, despite degraded ties, *Ha'aretz Online* 18/01/2010,
<http://www.haaretz.com /hasen/spages /1143289.html>

[17] То су у извесној мери успевали да раде Рабин и Ехуд Барак имајући релативно сигурне владе левог центра помогнуте левицом и арапским партијама, те Ехуд Омерт, који је од Аријела Шарона наследио већину сачињену од политичког центра помогнутог левицом.

[18] За боље разумевање догађаја на палуби брода *Мави Мармара*, поред снимака доступних на интернету препоручујем и следећи чланак. Yakov Katz, 'We had no choice', *Jerusalem Post Online Edition*, June 04. 2010

<http://www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=177445>

[19] Синиша Стефановић, Египат, Палестинци и „Зид смрти“, *НСПМ*, 09. март 2010.

<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/egipat-palestinci-i-zid-smrti.html>

—

Рецепт Мави Мармара: састојци, историја, укус

Пише: Синиша Стефановић
субота, 19 јун 2010 07:51

---

[20] *Agreement on Movement and Access and Agreed Principles for Rafah Crossing*, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Processes/Reference+Documents/Agreed+documents+on+movement+and+access+from+and+to+Gaza+   15-Nov-   2005.htm>

Волфенстон је био у својству специјалног изасланика Блискоисточног квартета (САД, ЕУ, Русија, УН) за

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Processes/Reference+Documents/Agreed+documents+on+movement+and+access+from+and+to+Gaza+15-Nov-2005.htm>

Џејмс Волфенсон је потписник у својству специјалног изасланика за питања „раздвајања“, односно повлачења Израела из области Газе

[21] Као таква Турска је у Вашингтону дуго фигурирала као “role model” за друге муслиманске државе, што је нарочито љутило Египат који се у време Буша нашао под тешким притиском да се демократизује. Притисак је ослабио тек када је Вашингтону, по победи Хамаса на изборима, синило шта би могло да се догоди.